

ця Переверзева по вулиці Базарній (тепер вулиця Жовтнева, 12). Він існував до відновлення нормальної роботи радянських установ (кінець травня 1919 року).

Трамвай 1, 2, 3, 4, 6.

ШТАБ КОМУНІСТИЧНОГО ПОЛКУ

За рішенням штабу оборони в середині травня 1919 року з комуністів, безпартійних і молоді був сформований 1-й Криворізький комуністичний полк. Командиром його було призначено комуніста П. Я. Мануїлова, заступником командира — військового спеціаліста, прапорщика старої російської армії К. В. Мохура.

Полк формувався в двох невеликих двоповерхових будинках поблизу Гданцівського чавуноливарного заводу (тепер вулиця Водокачка, 9, 11). Штаб полку розмістився в будинку, який раніше займав директор заводу Роговський (будинок зберігся, знаходиться за середньою школою № 10).

Полк обороняв місто, боровся з окремими загонами григор'івців. 22—23 травня, вступивши в контакт з командуванням радянських військ, брав участь у визволенні Кривого Рога від григор'івців. У наступні дні він вів наступальні бої під Долинською і Апостоловим. У кінці липня — на початку серпня 1919 року бійці Криворізького комуністичного полку брали участь у боях з денікінцями під Катеринославом і Олександрівськом. Полк зазнав великих втрат. Рештки його відступали з боями до Одеси, де влились в одну з частин Південної групи радянських військ.

Автобуси 3, 22, 71.

ШТАБ ВІЙСЬК О. Я. ПАРХОМЕНКА

23 травня 1919 року, коли Криворіжжя було очищене від григор'івців, у приміщенні вокзалу станції Довгинцеве (Кривий Ріг—Сортувальна) розмістився штаб групи радянських військ, якою командував герой громадянської війни О. Я. Пархоменко. Штаб перебував тут кілька днів. У цей час основні сили Григор'єва були

розгромлені в районі Кривого Рога, Олександрії та Єлисаветграда і рештки їх відступали на південь. Під керівництвом командуючого був розроблений і здійснений план нового наступу на ворога. На кінець травня банди Григор'єва були ліквідовані.

Автобуси 1, 2, 9, 21; тролейбуси 1-а, 2-а.

БРАТСЬКА МОГИЛА БАТУРИНЦІВ

У селищі Довгинцевому поряд з стадіоном «Локомотив» знаходиться братська могила батуринців. У січні 1920 року після визволення міста від денікінців жителі селища перенесли сюди з місця загибелі тіла 95 батуринських партизан. У 1938 році на братській могилі був встановлений скромний обеліск. Тепер пам'ятник реконструйовано. На могилі встановлена плита, на якій викарбувані прізвища загиблих героїв.

У 1968 році в цю могилу перенесено прах комсомольців-чекістів П. П. Кириленка і А. М. Доронкіна, які загинули від рук бандітів 20 грудня 1920 року в районі Веселих Тернів.

Автобуси 1, 2, 21; тролейбуси 1-а, 2-а.

МІСЦЕ СТОЯНКИ АГІТПОЇЗДА ВУЦВКУ

Увечері 28 серпня 1920 року до перону станції Карнаватка (тепер не існує) підійшов агітпоїзд ВУЦВКУ імені В. І. Леніна, очолюваний Всеукраїнським старостою Г. І. Петровським. Поїзд залишався тут дві доби. За цей час Г. І. Петровський виступав на мітингах на станції Карнаватка і руднику Галковського (тепер — рудник імені С. М. Кірова), на міських зборах комуністів, відвідав Інгулець, Широке, села Благодатне, Лозоватку і Гур'івку. Працівники агітпоїзда розповсюджували серед населення політичну літературу, демонстрували хронікально-документальні фільми, влаштовували прослухання грампластинок з записами промов В. І. Леніна.

Автобус 6.

ГОЛОВНА КОНТОРА РУДНИКА ДУБОВА БАЛКА

У лютому 1919 року Вища рада народного господарства УРСР направила в місто особливу комісію для обстеження рудників Криворізького і Нікопольського басейнів. Комісія розмістилась у будинку головної контори рудника Дубова Балка (тепер в цьому будинку по вулиці Дишинського, 12 знаходиться управління тресту «Криворіжстальконструкція»). Комісія діяла до липня 1919 року. Завдяки її роботі розпочався видобуток руди на трьох криворізьких рудниках. Після вигнання денікінців робота комісії відновилась. На основі її матеріалів ВРНГ РРФСР в листопаді 1920 року прийняла рішення про першочергову відбудову 11 рудників Кривбасу.

У березні 1920 року в цьому приміщенні розпочало роботу районне управління рудників Криворізького і Нікопольського басейнів (Райруда). Першим керівником управління був криворізький більшовик К. І. Міхно.

Влітку 1921 року в цьому будинку розмістився штаб трудової армії, направленої на відбудову Кривбасу. Начальником штабу армії та керуючим Райрудою був призначений герой громадянської війни С. К. Мацілецький. За участю трудармійців у вересні 1921 року була відбудована електростанція на руднику Галковського, а на кінець року відновили роботу Галковський, Шмаковський і Ростковський залізни та Городищенський марганцевий рудники, розпочався видобуток бурого вугілля на шахті «Свобода».

Влітку 1922 року управління Райруда було перетворене в Дирекцію криворізьких залізних і нікопольських марганцевих рудників, підпорядковану Південно-Рудному тресту. Першим директором його був Ф. Ф. Романовський. У складі Криворізької повітової партійної організації був утворений Залізрудний райком КП(б)У. Одним з місць, де збиралось бюро райкому, було приміщення колишньої головної контори рудника Дубова Балка.

Автобус 7, тролейбус 3.

ШТАБ БУДІВНИЦТВА ОБОРОННИХ СПОРУД

У липні 1941 року в районі міста розгорнулись фортифікаційні роботи. В них брало участь 200 тисяч робітників і селян, студентів та учнів. За короткий час було споруджено десятки кілометрів протитанкових ровів, сотні вогневих точок, десятки командних пунктів тощо.

Цими роботами керували два штаби. Один з них містився в Широкому, другий — в Кривому Розі по вулиці Леніна в приміщенні тресту «Дзержинськруд» (тепер в ньому знаходиться інститут «Діпрорудмаш»). Начальником штабу був керуючий трестом «Жовтеньруда» К. В. Кудряшов, членами штабу — керуючий трестом «Дзержинськруд» Н. А. Шільман, керуючий рудоуправлінням імені К. Лібкнехта Д. З. Скірко та інші.

Партійне керівництво штабом здійснював секретар міськкому КП України І. М. Сіренко. Необхідну допомогу в його роботі подавали секретарі Дніпропетровського обкому партії Л. І. Брежнев та Л. С. Лукич.

*Трамваї 1, 2, 3, 4, 6;
автобуси 3, 22, 23, 25, 31, 37.*

МІСЦЯ БОІВ КРИВОРІЗЬКИХ ПАРТИЗАНІВ

У серпні 1941 року в дніпровських плавнях був створений загін криворізьких партизанів на чолі з Г. Рибалком, О. Федоровим і Б. Шангіним. Після ряду боїв у районі Нікополя і Чортомлика в жовтні загін прорвався з ворожого оточення і підійшов до Кривого Рога. Поблизу Карачунів, при злитті Боковеньки з Ингульцем, 25 жовтня загін вів бій з фашистами, в ході якого знищив до 100 солдатів і офіцерів ворога. Далі загін відійшов на північ України. Згодом він перетворився в крупне партизанське з'єднання, яке під командуванням Б. Г. Шангіна здійснило кілька рейдів в тилах ворога, брало участь у визволенні Польщі.

Автобуси 31, 37.

У кінці 1942 року на південних околицях міста розпочав активні дії партизанський загін, яким командував Г. М. Седнев. У вересні 1942 року в селі Олександродарі робітником І. П. Бедняком була утворена партизанська група, яка нараховувала 11 чоловік. Бойові дії цих загонів активізувались восени 1943 року, коли до Криворіжжя підійшли війська 3-го Українського фронту. За вказівкою командування фронту 1 жовтня була послана десантна розвідувальна група, якою командував уродженець Олександродара сержант П. К. Дремлюга. З 15 по 25 жовтня групи І. П. Бедянка, П. К. Дремлюги і частина партизанів загону Г. М. Седнева в районі Олександродара провели кілька бойових операцій. 24—25 жовтня 1943 року в бою на території Рахманівського вапнякового кар'єру вони розбили ворожий підрозділ. Фашисти направили в Рахманівку каральний загін. Карателі оточили кар'єр, в штольнях якого переховувались партизани. Герої полягли смертю мужніх.

Автобуси 3, 15.

У лютому 1942 року в селищі шахти «Червоногвардійська» рудника імені Р. Люксембург розпочала діяльність підпільна комсомольсько-молодіжна група «Червоногвардієць». Її організатором був комсомолец М. П. Гриньов, активними учасниками — М. Бабенко, І. Гудзь, І. Косигін, М. Мазикін та інші. На осінь 1943 року група нараховувала 35 чоловік і активізувала свою діяльність у зв'язку з підходом військ 3-го Українського фронту. М. П. Гриньов організував військовий загін, до якого увійшли всі члени підпільної групи. Встановивши зв'язок з командуванням радянських військ, за його завданням загін з жовтня 1943 року по лютий 1944 року вів розвідку в тилу німецьких військ.

Коли 17 лютого радянські війська розпочали наступ, підпільники повідомили, що фашисти замінували греблю водоймища КРЕС. На врятування греблі в ніч на 22 лютого був посланий загін чисельністю 180 бійців під командуванням підполковника А. П. Шурупова. Разом з радянськими військами діяв загін М. П. Гриньова. Перебуваючи в оточенні, вони відбили кілька атак гітлерівців і втримали греблю до підходу основних сил наступаючих радянських військ.

Тролейбуси 3, 3-а, автобус 7.

У вересні 1943 року після місяця щоденних знущань фашисти стратили п'ять членів комсомольсько-молодіжної підпільної групи, створеної учнями 15-ї середньої школи. Безстрашно пішли на смерть в ім'я Батьківщини криворізькі молодогвардійці А. Жовтуха, М. Решетняк, Г. Романова, М. Ходич, О. Щербак. Після визволення міста прах юних підпільників був перенесений у Комсомольський парк. Пізніше на могилі героїв був встановлений пам'ятник.

Автобуси 3, 15, 22, 71.

У Комсомольському парку рудника імені Ф. Е. Дзержинського зліва від фасаду Палацу культури знаходиться братська могила. Поряд з воїнами, що загинули в бою за рудник, в ній поховані шість членів підпільної комсомольсько-молодіжної групи «Дзержинець», страчених фашистами: І. М. Демиденко, В. Я. Гемс, Г. І. Кожакін, М. І. Кожакін, І. М. Полтариков, П. С. Татаринцев. На могилі встановлено пам'ятник.

Тролейбуси 6, 6-а.

У селищі Довгинцевому в центрі парку залізничників поховані полегли в боротьбі проти фашистських загарбників учасники підпільних груп Ю. М. Козаченка та В. Г. Козиненка. Поряд — стела, зведена до 50-річчя Великого Жовтня. На ній — барельєфні зображення фігур підпільників. На звороті стели на мармуровій дошці викарбувані імена 34-х відважних синів і дочок Батьківщини.

*Автобуси 1, 2, 9, 21;
тролейбуси 1-а, 2-а, 6-а.*

КІНЦЕВИЙ ПУНКТ ТАНКОВОЇ РОЗВІДКИ

23 жовтня 1943 року радянські війська зав'язали бої за місто і тоді ж визволили на його північній околиці селища імені Леніна і Орджонікідзе.

Вранці 24 жовтня рота 110-ї танкової бригади 18-го танкового корпусу під командуванням старшого лейтенанта Г. О. Романенка, виконуючи наказ провести розвідку боєм в Кривому Розі, прорвала передній край ворога і по лозуватській дорозі, безперервно стріляючи по артилерійських позиціях, танках і бронетранспортерах ворога, вийшла в селище Змичку, а звідти по вулиці Українській на вулицю імені Леніна. В бою було знищено фашистський танк, протитанкову гармату, 8 бронемашин, десятки автомашин з вантажами. Але кінчилися боеприпаси, в танках було кілька поранених, а фашисти готували контрудар. Рота розділилась на дві групи, одна з яких затаїлась за олійнею, друга — у дворах напроти. Жителі радісно зустріли танкістів, забрали до себе поранених. Деякий час фашисти не могли виявити місцеперебування радянських танкістів. Потім розпочався нерівний бій. Прямим попаданням німецький «тигр» підбив нашу тридцятьчотвірку. Решта танків за допомогою місцевої комсомолки К. А. Заболотньої, яка сіла в головну машину, щоб показати дорогу, вирвалась на Запорізьку вулицю, а звідти, користуючись вечірніми сутінками, вийшла городами на південно-західну околицю міста. Знищивши по дорозі ще кілька десятків автомашин ворога та багато гітлерівців, танкісти повернулись до своїх.

За цей бій командир роти старший лейтенант Г. О. Романенко і командир танка молодший лейтенант М. М. Козлов були удостоєні звання Героя Радянського Союзу.

*Трамваї 1, 2, 3, 4, 6;
автобуси 3, 22, 23, 25, 71.*

СТЕЛА «НА ЛІНІЇ ВОГНЮ»

У жовтні 1943 року більше трьох місяців між рудниками імені Орджонікідзе і Р. Люксембург проходив фронт, йшли запеклі бої з ворогом. Їх вели полки 82-го і 92-го стрілецьких корпусів 37-ї армії. У лютому 1944 року вони активізували бойові дії, щоб відвернути на себе основні сили ворога і забезпечити успіх нашим військам на вирішальному напрямі. 17 лютого разом з усіма військами 3-го Українського фронту вони перейшли у

рішучий наступ. Незважаючи на танкові контратаки і шалений артилерійський вогонь ворога, війська 82-го і 92-го корпусів увечері 22 лютого повністю визволили північну частину міста.

На згадку про тих, хто загинув у боях, у північній частині міста був встановлений обеліск. У п'ятдесятий рік Великого Жовтня на місці боїв поблизу шахти «Гвардійська» встановлена гранітна стела «На лінії вогню». Надпис на ній повідомляє, що тут у 1944—1945 роках йшли запеклі бої за визволення міста.

Тролейбуси 3, 3-а, автобус 7.

КОМАНДНИЙ ПУНКТ 3-ГО УКРАЇНСЬКОГО ФРОНТУ

На Гданцівці в кількох будинках по вулиці Чередниченка 27 лютого 1944 року містився командний пункт і штаб 3-го Українського фронту. Він знаходився тут протягом тижня, до початку нових наступальних дій фронту на західному березі Інгульця. В будинку № 52 у цей час проживав командуючий фронтом генерал армії Р. Я. Малиновський.

Під час перебування в Кривому Розі за вказівкою Ставки, одержаною 28 лютого, штаб 3-го Українського фронту розробив план наступальних операцій проти німецько-фашистських військ і провів підготовку до їх здійснення.

Автобуси 3, 15, 22, 71.

БРАТСЬКІ МОГИЛИ ВОІНІВ-ВИЗВОЛИТЕЛІВ

У запеклих боях за визволення міста з середини жовтня 1943 року по березень 1944 року смертю хоробрих полягло багато солдатів і офіцерів радянських військ. Вони поховані в 135 братських могилах і на братському кладовищі поблизу станції Кривий Ріг—Західна. Братські могили знаходяться на рудниках Інгулецькому, імені Леніна, Фрунзе, Комінтерна, К. Лібкнехта, Дзержинського, на станції Довгинцеве, в скверах міста, в парках заводів імені Леніна та «Комуніст», в інших місцях.

Величний меморіальний пам'ятник встановлено в парку рудника імені ХХ партз'їзду. Біля його підніжжя палає Вічний вогонь. Пам'ятник на братській могилі радянським воїнам зводиться в Дзержинському районі міста, біля кінотеатру «Космос».

Автобуси 1, 2, 3, 4, 7, 9, 21, 22, 71;
трамваї 1—13; тролейбуси 1-а, 2-а, 3, 3-а, 6, 10.

ПОГРУДДЯ ДВІЧІ ГЕРОЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ Д. Б. ГЛІНКИ

З чотирьох дітей криворізького гірника Бориса Пилиповича Глінки двоє старших — Борис і Дмитро — стали прославленими льотчиками-героями. Дитинство їхне пройшло в селищах Рахманівці та імені МОДРУ. Навчалися у 12-й неповній середній школі, а коли підрости, разом з батьком почали працювати на шахті імені МОДРУ. Після закінчення аероклубу Б. Глінка вступив до авіашколи. З 1939 року він став льотчиком-інструктором. Молодший — 19-річний Дмитро Глінка в 1937 році був прийнятий до авіашколи. Закінчивши її, одержав призначення у винищувальний авіаполк.

З січня 1942 року Д. Б. Глінка — в діючій армії. У важких боях першого періоду війни він проявив себе безстрашним і майстерним винищувачем і штурмовиком, у повітряних боях рішуче і сміливо йшов назустріч чисельно переважаючому ворогу. Навесні 1943 року на його бойовому рахунку було понад 20 літаків, збитих особисто, і до десяти — в групових боях. 21 квітня 1943 року Д. Б. Глінка був удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

У кінці лютого 1943 року домігся переведу в діючу армію Б. Б. Глінка. За два місяці боїв він збив 10 літаків ворога, показавши при цьому чудеса мужності і героїзму. 24 травня 1943 року він став Героєм Радянського Союзу.

Д. Б. Глінка в наступних боях на Дону і в Донбасі довів бойовий рахунок до 39 збитих ворожих літаків. Йому вдруге було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Останній, 50-й літак ворога він збив у повітряних боях над Дрезденом.

У мирний час Д. Б. Глінка закінчив Військово-повітряну академію і служив у військовій авіації.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни в селищі Рахманівці на вулиці Куйбишева встановлено бронзове погруддя двічі Героя Радянського Союзу Д. Б. Глінки.

Автобус 3.

ПОГРУДДЯ ДВІЧІ ГЕРОЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В. І. МИХЛИКА

Василь Іванович Михлик народився 1922 року в селянській сім'ї в селі Солдатському на Миколаївщині. У 1926 році з батьками переїхав до Кривого Рога. Тут, в селищі імені МОДРУ, пройшло його дитинство і юність. Після закінчення середньої школи у 1940 році він був направлений у військову школу авіаmechanіків. Але мріяв стати льотчиком і домігся цього. Закінчивши програму навчання, в березні 1943 року став льотчиком 566-го штурмового авіаполку. Бойова діяльність В. І. Михлика розпочалась 12 липня 1943 року на Орловсько-Курській дузі. Пізніше він брав участь у боях під Ленінградом, у визволенні Виборга, Пскова, Нарви, території Естонії. За рік боїв він здійснив 105 вильотів на штурмовку і розвідку укріплень, бойової техніки і живої сили ворога. В наступний період в Литві і Східній Пруссії здійснив ще 82 бойових вильоти.

23 лютого 1945 року В. І. Михлику було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. 29 липня він був вдруге нагороджений медаллю «Золота зірка».

Після закінчення війни на розі вулиць Жовтневої і Янова, на тому місці, де в кінці 30-х років у комсомольських недільниках брав участь і юний В. І. Михлик, у сквері його імені встановлено бронзове погруддя двічі Героя.

Трамваї 1, 2, 3, 4, 6.

МОНУМЕНТ «ПЕРЕМОГА»

17 лютого 1944 року війська 3-го Українського фронту, які підходили до міста з півночі, сходу і півдня, знову розпочали бої за визволення Кривого Рога. З пів-

нічного сходу наступали війська 37-ї армії, з південного сходу — 46-ї армії. За кілька днів боїв, незважаючи на шалений опір ворога, снігопади і бездоріжжя, війська 82-го стрілецького корпусу, 15-ї і 28-ї гвардійських стрілецьких дивізій 37-ї армії вийшли на лівий берег річки Саксагані, в ряді місць перейшли на правий берег. 21 лютого вони оволоділи селищами Катеринівкою, Бажановим і Довгинцевим. 22 лютого 15-а гвардійська стрілецька дивізія зайняла Мудрьону, Карнаватку і рудник імені Кірова, а 28-а гвардійська стрілецька дивізія прорвалась на Змичку. У цей час 82-й стрілецький корпус 37-ї армії разом з військами 6-го гвардійського стрілецького корпусу 46-ї армії і доданими їм танковими частинами визволили центр і південно-східну частину міста. Протягом дня 22 лютого і подекуди в ніч на 23 лютого війська 37-ї армії довершили розгром німецько-фашистських військ в районі північних рудників.

22 лютого 1944 року Батьківщина салютувала на честь визволення Кривого Рога військам 37-ї і 46-ї армій.

У 1968 році, напередодні Дня Перемоги, на розі вулиць Дніпропетровської і Нікопольської, якими чверть століття тому частина штурмуючих військ 3-го Українського фронту прорвалась в центр міста, був урочисто відкритий величний монумент «Перемога». На 14-метровому залізобетонному постаменті, облицьованому плитами рожевого граніту, — семиметрова металева скульптура воїна-переможця. За його спиною — півдуга горельєфа, на якому зображені сцени з Великої Вітчизняної війни, зустріч переможців. На звороті горельєфа викарбувана дата визволення міста військами 3-го Українського фронту та перелічені 22 дивізії, бригади, полки і окремі підрозділи, що відзначились при визволенні міста. Обабіч великого, замощеного плитами майданчика — десять світильників, які палають у святкові дні. Пам'ятник озвучено. Щоденно, в парні години, з ніш біля підніжжя постаменту чуються удари метронома, звучить «Реквієм» Кабалевського, жіночий вокаліз «Плач матері», уривки з наказу Верховного Головнокомандуючого про визволення міста. Передача завершується музичними моментами з 6-ї симфонії Шостаковича і маршем переможців.

Автори пам'ятника — київські скульптори Є. Довгань, Б. Климущо, М. Красоткін, художник І. Лось, архітек-

тор М. Ланько. Справжніми співавторами зведеного пам'ятника є також головний архітектор міста О. О. Савельєв, головний художник О. В. Васякін та працівники фасонноливарного цеху заводу імені Леніна, які відливали скульптуру і горельєф, — І. Довженко, В. Дмитренко, М. Іваненко, А. Максєцький, І. Пенкін, М. Скобкін, М. Репніков.

Пам'ятник створений за почином трудящих міста і на кошти, ними зібрані.

*Тролейбуси 1, 1-а, 2, 2-а, 3, 3-а, 6, 6-а;
автобуси 1, 2, 6, 7; трамвай 2, 10, 11, 12, 13.*

СТЕЛА ГЕРОІВ

У лісопарку Соцміста проти Будинку Рад в 1969 році завершено будівництво Стели Героїв. Ця споруда являє собою два залізобетонних півкільця, роз'єднані проходом. На зовнішній стороні півкільця — мозаїчні зображення сцен боїв Великої Вітчизняної війни та мирного будівництва в Кривбасі. На внутрішній стороні виблискують металом прізвища 27 криворіжців — Героїв Соціалістичної Праці та 46 Героїв Радянського Союзу — уродженців, жителів міста і тих, що в районі міста віддали життя за свободу і незалежність Батьківщини.

*Тролейбуси 2, 2-а; автобуси 34, 35;
трамвай 2, 10—13.*

* * *

Виявлення пам'ятних місць і зведення пам'ятників у місті триває. У міських партійних і радянських органах, серед місцевих художників і скульпторів виношується думка про встановлення величного пам'ятника «Гірницька слава», до створення якого передбачається залучити визначного радянського скульптора Є. В. Вучетича. Місто повинне мати пам'ятник Червоногвардійцю — борцю за владу Рад. Одну з площ у старому районі міста міг би прикрасити символічний пам'ятник легендарному засновнику міста — козаку Рогу.

Ніхто не забутий, ніщо не забуте! На Криворіжжі цей девіз успішно втілюється в життя.

ПІДПРИЄМСТВА І ВИРОБНИЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Кривий Ріг має розвинуту промисловість. За роки Радянської влади розвинуто або створено заново до 20 основних галузей промислового виробництва — залізорудну, металургійну, машинобудівну, будівельну, енергетичну, електротехнічну, коксохімічну та інші. Тільки в провідних галузях діє 89 великих промислових підприємств. У зв'язку з великим розмахом будівництва і величезними розмірами міста створено близько 50 підприємств і організацій будівництва, зв'язку і транспорту. В галузях матеріального виробництва працює понад 225 тисяч робітників і службовців.

Головною галуззю промисловості міста є залізорудна. Виробництвом металургійної сировини займаються 11 рудоуправлінь і 5 гірничо-збагачувальних комбінатів. До середини 50-х років у басейні застосовувався лише шахтний (підземний) видобуток руди з високим вмістом заліза. Зараз видобуток руди на шахтах ведеться на значних глибинах, характеризується високим рівнем механізації. В 1968 році він складав 51,6% всього виробництва металургійної сировини Кривбасу, або 26% союзного виробництва. Поряд з цим в останні 10 років у басейні бурхливо розвивалась гірничо-збагачувальна промисловість.

Проти 1913 року річне виробництво руди й концентрату зросло більш ніж у 15 разів. Криворізька сировина йде на ісцевий завод, металургійні заводи Придніпров'я й Донбасу, в соціалістичній країні. З неї виплавляється кожна друга тонна чавуну і сталі в нашій країні.

ЗАЛІЗОРУДНИЙ ТРЕСТ «ДЗЕРЖИНСЬКРУДА»

Після Райруди, яка розпочала відбудову рудників Криворізького і Нікопольського басейнів, з 1922 року справою їх дальшого розвитку відав Південно-Рудний трест (ПРТ). Він знаходився у Харкові, а в Кривому Розі було місцеве управління тресту. В 1930 році розпочав діяльність трест «Руда». На його базі в 1939 році було утворено три залізорудних трести — «Дзержинськ-руда», «Жовтеньруда» і «Ленінруда». В післявоєнний період залишилось два трести — «Дзержинськруда» і «Ленінруда», які діють і зараз.

Трест «Дзержинськруда» об'єднує 4 рудоуправління — імені Дзержинського, імені Кірова, імені Ілліча та «Інгулець», ряд спеціалізованих управлінь і допоміжних підприємств. Він дає зараз 26 мільйонів тонн залізної руди, що в 9 разів більше, ніж давали попередники цих підприємств у 1913 році.

Трест керує організацією виробництва на підлеглих підприємствах. Він розробляє перспективні плани їх розвитку, визначає контрольні цифри реалізації продукції, фонди заробітної плати, здійснює капітальне будівництво і матеріальне постачання рудників, впроваджує прогресивні методи розробки рудних родовищ і організації праці, турбується про розвідку нових рудних запасів, відає транспортуванням руди на заводи Півдня СРСР та експортом її за кордон, дбає про підвищення кваліфікації, культурного і побутового рівня гірників.

*Пр. К. Маркса, 1. Тел. дов. 29-33-09.
Трамваї 1, 2, 3, 4, 6; автобуси 3, 22, 25, 71.*

ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ Ф. Е. ДЗЕРЖИНСЬКОГО

Рудник імені Дзержинського — найстаріше в басейні і найпотужніше в тресті залізорудне підприємство. До його складу входять 4 видобувні шахти, одна допоміжна, кар'єр і збагачувальна фабрика з річним виробництвом в 13,5 мільйона тонн залізної руди.

Попередником сучасного рудника був Сакмганський рудник, відкритий «Товариством криворізьких залізних руд» у 1881 році. Видобуток руди спочатку здійснювався кар'єрним, пізніше — шахтним способом. У 1881 році було видобуто 35 тисяч тонн, в 1913 році — 729,6 тисячі тонн руди. Під час громадянської війни кар'єри і шахти були затоплені. Відбудовчі роботи на Пролетарському руднику, пізніше названому іменем Ф. Е. Дзержинського, розпочались у 1924 році. В 1929 році почалась реконструкція рудника. Поряд з механізацією і електрифікацією гірничих робіт велось будівництво нових, більш потужних шахт. У роки другої і третьої п'ятирічок тут стали до ладу шахти «Комунар» і «Гігант». Відбудований після Великої Вітчизняної війни рудник на початку 1949 року перевищив довоєнний

рівень видобутку сировини. У 1957 році була збудована шахта «Саксагань» з початковою продуктивністю 3,5 мільйона тонн. У майбутньому стовбур шахти буде поглиблено до 1200 метрів. У 1962 році збудована шахта «Гігант-Глибока», річна потужність якої становить 7,5 мільйона тонн.

Трудячі рудника досягли найвищої в басейні продуктивності праці. Видобуток руди на одного робітника за зміну в роки семирічки зріс з 8 до 11 тонн, а на шахті «Гігант-Глибока» в окремі періоди досягав 17—19 тонн за зміну. За успіхи у виконанні семирічки колектив рудника нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. Понад 400 чоловік заслужили звання почесного і заслуженого гірника УРСР, а трьом — І. М. Буряку, О. П. Ростальному і О. С. Висоцькому — присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. Керувана О. П. Ростальним прохідницька бригада комуністичної праці не раз ставила рекорди по швидкісній проходці штреків. Новий рекорд, поставлений в кінці 1967 року, — 628 метрів проходки польового штреку за місяць — є найвищим досягненням у залізорудній промисловості Кривбасу.

*Пр. Дзержинського, Тел.-ком. 23-12-01.
Автобуси 1, 2, 6-а, 7; тролейбуси 1, 1-а, 3, 3-а, 6.*

РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ С. М. КІРОВА

Рудник імені Кірова — потужне, зростаюче підприємство. В недалекому майбутньому воно буде першим по видобутку руди. Зараз до його складу входять шахти «Північна», імені Кірова та імені Артема-1. Річне виробництво руди перевищує 9 мільйонів тонн.

У дореволюційний період на території сучасного підприємства існував рудник Галковського, відкритий у 1887 році Південно-Російським Дніпровським металургійним товариством. У 1887 році на ньому було видобуто 30 тисяч, в 1913 році — 415 тисяч тонн руди. Під час громадянської війни рудник не діяв. Відбудова розпочалась у 1921 році. Восени того року були видані нагора перші тони руди. В наступні роки були побудовані шахти «Південна» (зараз не існує) та імені Кірова. Довосний видобуток руди був перевершений у 1950

році. В тому ж році було розпочато і в 1954 році закінчено будівництво шахти «Північна». В роки семирічки розпочалась корінна реконструкція рудника. У 1963 році стала до ладу перша черга шахти № 1 імені Артема, на кінець п'ятирічки буде збудована шахта № 2 імені Артема. Після цього високomeханізована шахта через похилі стовбури щороку видаватиме 12 мільйонів тонн руди. Після реконструкції рудник стане найпотужнішим не лише в Радянському Союзі, а й в усьому світі.

Трудячі Кіровки не раз ішли в авангарді соціалістичного змагання. В їхніх рядах є багато заслужених людей, тут працює Герой Соціалістичної Праці бурильник І. М. Виноградов. В ювілейному році Радянської влади продуктивність праці на руднику досягла 10,3 тони на робітника за зміну. За високі показники в праці колектив рудника був нагороджений пам'ятним Червоним прапором ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, Президії Верховної Ради СРСР і ВЦРПС.

На руднику проводиться велике житлове і соціально-побутове будівництво. На місці колишньої Диконки виросло чудове селище імені Артема.

*Вул. Кірова, Тел.-ком. 29-34-11.
Тролейбуси 3, 3-а; автобуси 6-а, 7, 11, 34.*

РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ ІЛЛІЧА

Рудник імені Ілліча — підприємство середньої потужності. Організований у 1932 році внаслідок об'єднання 5 невеликих шахт, відкритих раніше в районі кар'єрів, що діяли в дореволюційний час. У 1937 році в зв'язку з ліквідацією рудоуправління імені «Правди» шахти імені Валявка, Калініна та «Бортовська № 4» були передані рудоуправлінню імені Ілліча. У 1940 році на руднику збудована шахта імені ОДПУ. Після Великої Вітчизняної війни найбільш потужні шахти були відбудовані і реконструйовані. В 1954 році стала до ладу шахта «Північна», в 1959 році — шахта «Південна». В 1961 році, внаслідок ліквідації Рахманівського рудоуправління, до складу рудоуправління імені Ілліча ввійшли шахта «Нова». З 1967 року на руднику діє

збагачувальна фабрика. Зараз він видає на-гора понад 2 мільйони тонн високоякісної руди.

У 1940 році з ініціативи бурильника шахти імені ОДПУ О. І. Семиволоса на руднику і в Кривбасі зародився високоефективний почин багатозабійного буріння, що сприяв різкому підвищенню продуктивності праці гірників.

*Селище і шахта імені Валявка. Тел.-ком. 29-31-11.
Автобуси 3, 71.*

РУДОУПРАВЛІННЯ «ІНГУЛЕЦЬ»

Розробка залізної руди на території сучасного рудника «Інгулець» розпочалась у 1891 році. У дореволюційний час тут діяло 8 дрібних шахт і 4 кар'єри, що належали кільком акціонерним товариствам. Відбудовчі роботи після громадянської війни розпочались у 1923 році. В 1925 році стала до ладу шахта «Магістраль», пізніше — шахта «Феліція» і шахта № 6 колишнього рудника Ушакова. В 1932 році було завершено будівництво шахти імені МЮД. У наступні роки була збудована велика шахта «Центральна», поглиблені стовбури шахт «Візірка» та № 10 колишнього рудника Ушакова. Післявоєнна відбудова шахт завершилась у 1951 році. В 1954 і 1957 роках були побудовані збагачувальна фабрика та кар'єр «Центральний». Зараз потужність рудника — перевищує 1,5 мільйона тонн руди.

Навколо шахти «Центральна» виросло селище, яке зараз злилося з містом Інгульцем і селищем Інгулецького комбінату.

*Місто Інгулець. Тел.-ком. 29-48-01.
Автобус 3.*

ЗАЛІЗОРУДНИЙ ТРЕСТ «ЛЕНІНРУДА»

Трест «Ленінруда» здійснює ті ж функції і завдання, що й трест «Дзержинськруд». Об'єднує 6 залізорудних підприємств, розташованих у Жовтневому та Тернівському районах міста: рудоуправління імені К. Лібкнехта, Комінтерну, Фрунзе, XX партз'їзду, Р. Люксембург, В. І. Леніна. Ці підприємства видобувають

близько 20 млн. тонн руди. Цей видобуток складає 1,5% виробництва металургійної сировини в басейні і 11% — загальносоюзного виробництва. Руда підприємств тресту поставляється металургійним заводам Півдня СРСР та ряду соціалістичних країн.

*Вул. XX партз'їзду, 1. Тел.-дов. 50-33-09.
Тролейбуси 3, 3-а; автобуси 7, 9.*

РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ К. ЛІБКНЕХТА

Рудник імені К. Лібкнехта — одне з провідних підприємств тресту «Ленінруда». Він включає дві великі шахти і збагачувальну фабрику, щорічно видає близько 3,2 мільйона тонн руди.

На території сучасного рудника видобуток руди розпочався в 1886 році, коли Південно-Російське Дніпровське товариство на землях поміщика Шмакова відкрило кар'єр, а пізніше — шахту. В 1913 році Шмаковський рудник видав 317 тисяч тонн руди. Був відбудований у 1921 році. В 1935 році капітально відремонтовано стовбур старої шахти, названий «КІМ». У 1939 році стала до ладу шахта «Нова». В післявоєнну п'ятирічку рудник знову був відбудований. У 1953 році розпочала роботу збагачувальна фабрика. 1956 року на руднику розпочалося будівництво нової шахти, яка була оголошена ударною комсомольською будовою Дніпропетровської області. Шахта, названа «Дніпропетровською-Комсомольською № 2», почала діяти в 1959 році. Друга шахта рудника — імені 50-річчя газети «Правда». Розгорнулось будівництво шахти «Вітчизна».

Передові гірники рудника не раз виступали з цінними починаннями. Бурильник А. Ф. Зінков став зачинателем методу буріння свердловин віялом у підверхових штреках. Він був удостоєний Державної премії за 1951 рік. З ініціативи знатного гірника С. Г. Голубаря народився і поширився в басейні метод швидкісного кріплення і відновлення гірничих виробок. Бригадиру прохідників А. А. Денисенку за високі швидкості проходки гірничих виробок було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці. Успішно трудився колектив рудника в ювілейному році Радянської влади, за що був нагороджений пам'ятним Червоним прапором ЦК КП

України, Президії Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР і республіканської Ради профспілок.

За радянський час навколо рудника виросли впорядковані квартали житлового масиву.

*Вул. Магнітогорська. Тел.-ком. 50-37-11.
Тролейбуси 3, 3-а; автобус 7.*

РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ КОМІНТЕРНУ

Рудник імені Комінтерну — друге за продуктивністю підприємство тресту. Включає великі видобувні шахти «Жовтнева» і «Більшовик», збагачувальну фабрику, кар'єр. Шахта «Більшовик» увійшла до складу рудника в 1961 році після ліквідації рудоуправління «Більшовик».

На території сучасного підприємства в дореволюційний період існували Ростковський та Дубовобалківський рудники, відкриті в 1886 та 1892 роках Південно-Російським Дніпровським товариством та товариством «Дубова Балка». В 1913 році тут діяло 5 шахт та 7 кар'єрів, що видобули 1164 тисячі тонн руди. Відбудова Ростковського рудника, пізніше названого іменем Жовтневої революції, розпочалась у 1921 році, Дубовобалківського — в 1925 році. Рудник і шахта «Більшовик» почали працювати на повну потужність у 1930 році. На руднику Жовтневої революції в 1928—1935 роках була збудована шахта «Комінтерн». У післявоєнний період це ім'я став носити відбудований рудник. У 1952 році розпочалась його реконструкція. В 1958—1959 роках стали до ладу шахта «Жовтнева» і збагачувальна фабрика, у 1966 році — перша черга шахти «Зоря».

Колектив шахти «Більшовик», якому ще в 1960 році було присвоєно звання колективу комуністичної праці, в роки семирічки йшов у авангарді передовиків Кривбасу. В його складі працював почесний гірник республіки, Герой Соціалістичної Праці Ф. М. Новиков — один з ініціаторів багатоперфораторного буріння.

Поблизу рудника в довоєнний і післявоєнний період виросли селища Більшовик, Жовтневе, Піонер, які є найбільш впорядкованими в місті.

*Пров. 1-й Соціалістичний. Тел.-ком. 50-30-21.
Тролейбуси 3, 3-а; автобуси 7, 9.*

РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ ФРУНЗЕ

Рудник імені Фрунзе — одне з найстаріших гірничорудних підприємств Кривбасу. Його попередник — рудник Новоросійського металургійного товариства — заснований у 1885 році. Кар'єри цього рудника в 1913 році дали 213 тисяч тонн руди. Після громадянської війни рудник відбудований у 1924—1925 роках. В період першої і другої п'ятирічок тут збудована нова шахта — «Центральна», яка забезпечила значне підвищення потужності рудника. Після Великої Вітчизняної війни рудник був відбудований знову. В роки семирічки розпочалась його реконструкція. Збудована потужна шахта імені Фрунзе. Внаслідок цього видобуток руди майже десятикратно перевищує рівень 1913 року.

*Селище імені Фрунзе. Тел.-ком. 50-31-21.
Тролейбуси 3, 3-а; автобуси 7, 9.*

РУДОУПРАВЛІННЯ ІМЕНІ ХХ ПАРТЗ'ІЗДУ

Рудник імені ХХ партз'їзду — провідне підприємство тресту «Ленінруда». Його попередник — Сухобалківський рудник Брянського гірничопромислового товариства — був відкритий у 1898 році. У 1913 році рудник видобув 260 тисяч тонн руди. Рудник був відбудований в середині 20-х років. У 1933 році стала до ладу нова шахта «Профінтерн», пізніше названа іменем Шільмана. Згодом були збудовані шахти «Центральна» і «Північна». Після Великої Вітчизняної війни ці шахти були відбудовані. В кінці 50-х років була збудована шахта «Південна», розпочались роботи в кар'єрі «Південному». Виробництво руди на руднику зараз більш ніж у 15 разів перевищує рівень видобутку 1913 року.

В районі рудника на колишніх пустирях біля Сухой Балки в післявоєнні роки збудоване велике селище — один з найкрасивіших куточків міста.

*Вул. Конституційна. Тел.-ком. 50-36-11.
Тролейбуси 3, 3-а; автобуси 7, 9.*